

forike, ki se ne omejuje samo na antično mitologijo, temveč vključuje tudi sodobna zgodovinska dogajanja (prim. napis na zvonu: Moj bron je najden bil v dnu morjá, ko Turčije kraljestvo v Héliadi končal je Navarin...). In tako odmeva »Grecija modra« tudi v Prešernovih poezijah kot pomembna sestavina njegovega pesniškega kozmosa.

Toda to je že drugo, širše vprašanje, ki presega okvir tega zapisa.

JUBILANT

BESEDA O ALFONZU GSPANU OB NJEGOVI SEDEMDSESETLETNICI

Druga generacija slovenskih slavistov, ki so študirali svojo stroko že na ljubljanski univerzi, torej tista, katere predstavniki so se rodili sredi prvega desetletja našega stoletja in študirali sredi dvajsetih let, je dala vrsto pomembnih strokovnih in znanstvenih delavcev, zlasti na področju slovenske literarne zgodovine. V prihodnjih letih bodo ti ugledni slovenski literarni zgodovinarji praznovali svoj sedemdesetletni življenjski jubilej. Kot prvi je letos 16. oktobra na vrsti znanstveni svetnik Sekcije za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo pri Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede SAZU in urednik Slovenskega biografskega leksikona Alfonz Gspan.

Jubilantova življenjska pot se je začela leta 1904 v Krškem in se kmalu nato prenesla v Ljubljano, kjer se je Gspan šolal in preživel večino svojega delovnega in plodnega življenja. Da se je leta 1915 vpisal na realko, je najbrž odločal očetov zgled; Alfonz Gspan starejši je bil po poklicu geometer, po ljubiteljskih zanimanjih pa naravoslovec (prim. Proteus 1957/58, str. 289s). Vendar se je sin že zgodaj usmeril popolnoma drugam. Pomembno je bilo gotovo dejstvo, da je leta 1918 prišel na ljubljansko realko iz Trsta Branko Jeglič in ustanovil literarni krožek Kres, v katerem so se zbirali literarno nadarjeni in za književnost navdušeni realčani, da jim je »môra suhoparno, šolmoštrsko podajanih realij... postajala znosnejša« (JiS 1958/59, str. 230). Še bolj od te zunanje pobude pa je na dijaka Alfonza Gspana delovalo prijateljstvo z zgodaj dozorevajočo literarno osebnostjo sošolca Srečka Kosovela. Tako najdemo Gspana v krogu mladih pesnikov. Po končani realki leta 1922 si je v skladu z novimi nagnjenji izbral študij slavistike, romanistike (francoščine) in primerjalne književnosti. Za študija je še naprej razvijal literarno dejavnost, ki sta se ji pridružila kritika in esejistika, in razširil krog prijateljev. Posebej je bilo pomembno delovanje v literarnem in gledališkem krožku Ivan Cankar (1925, 1926). Vendar se je že v študijskih letih pesniška aktivnost Alfonza Gspana začela postopoma, a vse vidneje umikati znanstvenim stremljenjem literarnega zgodovinarja. Zadnje obdobje njegove ši-

roke literarne aktivnosti pomeni po diplomi na filozofski fakulteti (6. febr. 1931) tajnikovanje pri ljubljanski založbi Tiskovna zadruga (1931—1933) in uredništvo Ljubljanskega Zvona (1932, 1933). S preusmeritvijo poklicne dejavnosti v pedagoško smer (profesor na klasični gimnaziji 1933—1943 in na učiteljišču 1943—1946) se je vse bolj sistematično posvečal tudi literatno zgodovinskemu delu. Temu se je povsem predal po letu 1946, ko je postal bibliotekar Narodne in univerzitetne knjižnice in vodja njenega rokopisnega oddelka, zlasti pa potem, ko je prevzel uredništvo Slovenskega biografskega leksikona (1953) in se kot znanstveni svetnik preselil na novo službeno mesto v Inštitutu za literature Slovenske akademije znanosti in umetnosti (1962; poprej od 1950 že strokovni sodelavec tega instituta).

Prvi začetki njegove strokovne publicistike so se organsko razvili iz literarnega delovanja v dijaškem in študentskih krožkih, saj je najprej stopil pred javnost z nekrologom mlademu literatu Branku Jegliču (S 1920, št. 207). Pozneje se je na podoben način oddolžil spominu na prijatelja Vinka Košaka (JiS 1958/59). Največ pozornosti pa je z vse večjo znanstveno akribijo posvečal ustvarjalno zdaleč najpomembnejšemu mladostnemu prijatelju Srečku Kosovelu. Članku ob pesnikovi smrti (Razgled 1926) je sledila ureditev zbirke Pesmi pokojnega prijatelja (Lj. 1927), tej pa vrsta člankov v časnikih in koledarjih vse do današnjega časa. Ob tem pretežno priložnostnem publicističnem pisanju pa je Gspan posvetil prijatelju Kosovelu oziroma njegovemu literarnemu delu tudi tehtne študije Srečko Kosovel (Obz 1946), Srečko Kosovel, 1904—1926—1954 (NOja 1954) in Neznani Srečko Kosovel (Prostor in čas 1973; tudi posebni odtis). Najpomembnejši je zadnji prispevek z mnogo neznanih pesnikovih pisem in rokopisov, z bogato biografsko dokumentacijo ter s tehničnimi sodbami o pesniku in delu, ki izvirajo iz temeljitega in osebnega poznanja.

Nekakšen protipol tej izrazno barviti, spominsko bogati strokovni publicistiki, pogojeni v mladostnem literarnem vrenju in doživetjih, so strogo znanstveni, na temeljitem arhivskem delu sloneči članki in razprave s področja prešernoslovja, ki imajo svoj začetek v seminarskem delu pri prof. Francetu Kidriču. Že v študentskih letih mu je profesor natisnil v takratnem slovenističnem znanstvenem glasilu članek Vrba od Prešernovih časov do danes (ČJKZ 1927), istočasno pa je ob stoletnici prve objavljene Prešernove pesmi napisal še članek O pesmi Dekletom (S 1927, 19. jan.). Ponovno in dosti bolj plodno zanimanje za Prešerna je v Gspanu pobudilo jubilejno leto 1949. S kolegom Mirkom Ruplom sta pripravila novo izdajo Poezij doktorja Franceta Prešerna (Lj. 1949), prevedla Prešernova pisma (NS 1949) in dokončala Prešernov album (Lj. 1950) sredi priprav umrlega akademskega učitelja Kidriča. Vzporedno s tem delom pa je Gspan napisal še vrsto prešernoslovske študij in razprav: Prešernov grob v Kranju (SR 1949), Bolezen in smrt pesnika Francéta Prešerna (Obz 1949), O Prešernovi Zdravljici (SR 1950), Prešernov prevod Grünove Benečanske trojke (SR 1951), zlasti pa članek o pesnikovem imenu, rodu in znamenitih sorodnikih pod geslom Prešeren (SBL II). Pozneje je napisal še obsežnejšo študijo Usoda Prešernove literarne zapuščine (NOja 1953), sodeloval pri brošuri Prešernov spominski muzej v Kranju (Kranj 1965) in s trezno razsodbo poznavalca dokumen-

taričnega gradiva posegel v polemiko o novo odkriti podobi, ki naj bi predstavljala pesnika Prešerna (Delo 1970, št. 106 in 130).

Osrednjo temo Gspanovega znanstvenega dela pa ne predstavlja niti prešerno-slovje niti odkrivanje Kosovelove literarne fiziognomije, marveč preučevanje dela, življenja in dobe Antona Tomaža Linharta. Če ne štejemo priložnostnega članka o Linhartu (S 1926, 28. dec.) iz študentske dobe, se začenja Gspanovo znanstveno zanimanje za našega prvega dramatika leta 1936 z domačo nalogo za profesorski izpit leta 1936 A. T. Linhartova veseloigra Veseli dan ali Matiček se ženi in njena francoska predloga. Sledila je komentirana izdaja Linhartovega Izbranega dela (Celje 1938) za srednješolske potrebe in komparativna študija o drugi komediji Linhartova Županova Micka in Richterjeva Die Feldmühle (SJ 1940). Zaključek prve faze Gspanovih linhartoloških raziskav pomeni izdaja prve knjige Linhartovega Zbranega dela (Lj. 1950); po pretehtanosti prireditve tekstov in po temeljitosti komentarja je to zgledni zvezek v zbirki Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. Z novimi gradivskimi najdbami in z novimi tolmačenji je dopolnil ali deloma korigiral svoje opombe v tej knjigi z razpravami Prispevek h genealogiji Antona Tomaža Linharta SR 1954), Naš odnos do Antona Tomaža Linharta v preteklosti in sedanjosti (NSd 1956), Ob Linhartovem zbranem delu (JiS 1960/61), Pisma A. T. Linharta gornjeluzišskemu preroditelju dr. Karlu Gottlobu Antonu (Dokumenti SGM II, zv. 8—9, Lj. 1966). Pripravil je tudi novo komentirano izdajo Linhartovih komedij Županova Micka in Matiček se ženi (Lj. 1965, 1972, 1974; Kondor 83) za srednje šole. Najtehtnejši prispevek k poznavanju Antona Tomaža Linharta pa pomeni obsežna monografska razprava Anton Tomaž Linhart, njegova doba, življenje in delo, ki jo je priključil reprezentativni izdaji komedije Ta veseli dan ali Matiček se ženi (Mrb. 1967; Iz slovenske kulturne zakladnice 2). Podnaslov razprave kaže, da je šel po poti pozitivistične literarnozgodovinske metode, ki jo je prevzel od svojih akademskih učiteljev, vendar ga v okviru te metode razen doslednega upoštevanja dokumentiranih zgodovinskih dejstev odlikuje zlasti njihova pretehtana uporaba in včlenjevanje v podobo obravnavanega pisatelja ter dosleden poudarek na njegovem umetniškem delu. Za razpravo je Gspan upravičeno prejel priznanje slovenske kulturne javnosti v obliki nagrade iz Sklada Borisa Kidriča leta 1968.

Tesno povezano z linhartološkimi raziskavami so nastajale tudi druge razprave in izdaje iz obdobja slovenskega razsvetljenstva. K poznavanju Valentina Vodnika je prispeval poročilo o novi najdbi Vodnikova Mala pratika za leto 1798 (SR 1948) in Izbrane pesmi Valentina Vodnika (Lj. 1958; Vezana beseda 12) s skrbno jezikovno prirejenim besedilom in gradivsko bogatimi opombami. Zoisa kot slovenskega pesnika je odkril v temeljito komentirani objavi Tri nova Zoisova slovenska pesemska besedila (SR 1969). O stikih lužiškosrbskega preporoditelja Antona z južnoslovanskimi sodobniki je predaval na simpoziju ob stoptedesetletnici njegove smrti v Görlitzu oktobra 1968; dopolnjeno besedilo predavanja je objavil v slovenskem jeziku pod naslovom Znanstveni stiki lužiškosrbskega preporoditelja Karla Gottloba Antona s slovenskimi, hrvaškimi in srbskimi sodobniki (Zbornik za slavistiku II, Novi Sad 1971). Sintetično podobo slovenskega razsvetljenstva pa je Gspan podal za prvi zvezek kolektivne Zgodovine slovenskega slovstva (Lj. 1956), ki ji je bil sprva tudi urednik. V skrajšani

in deloma vsebinsko dopolnjeni podobi je poglavje izšlo tudi v Zgodovini slovenskega slovstva od začetkov do 1848 (Lj. 1963; Kozmos 8). O slovenski književnosti v dobi razsvetljenstva je predaval tudi na seminarju za tuje slaviste v Zadru 1966 (cikl. razmn.) in napisal razpravo Slovensko prerodno gibanje za madžarsko revijo za primerjalno književnost (prim. Letopis SAZU 22, str. 96).

Jubilant se ni vseskozi zadrževal na označenih osrednjih področjih svojega znanstveno raziskovalnega dela, ampak je publicistično posegal tudi v druga obdobja slovenske literarne zgodovine, dasi predvsem v priložnostnih člankih. Objavljal je novo najdena Cankarjeva pisma; najpomembnejša tovrstna objava je Štirideset pism Ivana Cankarja Štefki in Albini Löffler (NSd 1956). Od leta 1966 ureja zbirko faksimiliranih ponatisov redkih tiskov in rokopisov slovenskih pisateljev Monumenta litterarum slovenicarum, v kateri je s spremno besedo opremil prvi zvezek — faksimile cenzurno revizijskega rokopisa Poezij doktorja Franceta Prešerna (Lj. 1966). Kot soizdajatelj sodeluje tudi pri zbirki razprav in faksimiliranih ponatisov redkih slovenističnih tiskov Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen, ki jo izdaja Rudolf Trofenik v Münchnu. Tu je v zborniku ob sedemdesetletnici Antona Slodnjaka (München 1969) objavil razpravo Ein Lied wider die slowenischen Bauernrebelln aus dem Jahre 1515. Kot urednik Slovenskega biografskega leksikona je pripravil celotno tretjo knjigo (9. zv. 1960, 10. zv. 1967, 11. zv. 1971) in zanjo sam obdelal nad petdeset gesel. Z leksikografskimi članki je sodeloval tudi v Enciklopediji Jugoslavije (Zagreb) in Encyclopaedii Britannici (Chicago, Toronto, London). V romanistiki in komparativni literaturi se je izpopolnjeval v študijskem letu 1928/29 v Parizu; s teh področij je razen primerjalnih razprav v zvezi s svojim slovenističnim delom objavil tudi daljšo študijo Mojster Francois Villon (LZ 1931). V bibliotekarstvu je strokovnjak za konserviranje in restavriranje; kot predavatelj tega predmeta sodeluje že poldrugo desetletje na bibliotekarskih tečajih oziroma na Pedagoški akademiji v Ljubljani. Napisal je več tovrstnih strokovnih člankov in skripta Konserviranje in restavriranje bibliotečnega in arhivskega gradiva (Lj. 1958, cikl.) Je referent za knjižnice pri Zavodu za spomeniško varstvo SRS. S hrvaškim strokovnjakom Josipom Badalićem je izdal popis Inkunabule v Sloveniji (Lj. 1957; Dela SAZU, II. razr. 10).

S tem orisom Gspanovega mnogostranskega in plodnega delovanja pa obseg njegove dejavnosti še ni izčrpan. Pomembnemu in delavnemu slovenskemu literarnemu zgodovinarju, ki ga šteje med sodelavce tudi naš časopis (sodeloval je v letnikih 1958/59, 1960/61, 1963/64 in 1969), želimo še dolgo življenje in strokovno delovanje.

Jože Koruza
Filozofska fakulteta v Ljubljani